

Za čo môže decentralizácia?

Ministerka školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Martina Lubyová publikovala v Hospodárskych novinách 19. februára 2020 článok s názvom Decentralizačný experiment sa nepodaril. Keďže ide o postoje, ktoré v mnohom nereflektujú na objektívne hodnotenie faktov, rozhodol som sa aj touto cestou reagovať na prezentované postoje.

V poslednom čase sa verejnosti podáva veľa zaručených riešení spoločenských a ekonomických problémov, hľadajú sa zaručení vinníci, ktorí ich spôsobili. V systéme regionálneho školstva má vinník niekoľko mien - decentralizácia verejnej správy, fiškálna decentralizácia, mestá a obce, ktoré údajne nie sú schopné niest plnú zodpovednosť za školský systém a naplnenie všetkých jeho štandardov. Okrem toho údajne neplatia potrebných 40 percent príjmov z podielových daní školským zariadeniam. Na druhej strane štát a ministerstvo má údajne obmedzený alebo žiadny vplyv na financovanie školstva.

Je to naozaj tak? Problémy, ktoré vznikli na základe „Decentralizačného experimentu“, ako tvrdí pani ministerka Lubyová, neboli spôsobené decentralizáciou, ale od roku 2006 priebežným (často nekompetentným) vstupovaním do systému decentralizácie. Tieto zásahy systém verejnej správy narušoval, komplikoval a v konečnom dôsledku predražoval. Politici pri návrhu zmien argumentovali zväčša individuálnym zlyhaním. Z pohľadu samotnej verejnej správy potom situáciu zachraňovala samospráva, najmä mestá a obce. **Bez ohľadu na to, či sme podporovatelia alebo odporcovia decentralizácie kompetencií zo štátu na samosprávu a zmeny spôsobu financovania cez fiškálnu decentralizáciu, bolo jej výsledkom zastavenie postupného rozkladu systému regionálneho školstva.** Proces decentralizácie sa nezačal v roku 2004, tak ako vo svojom príspevku uvádza pani ministerka, ale oveľa skôr. V roku 2001 prijala Národná rada SR tzv. kompetenčný zákon (zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky). Následne od 1. júla 2002 prestal štát priamo riadiť regionálne školstvo. Koncom júna 2002 na stole vtedajších školských správ ležali nezaplatené faktúry za energie, tovary a služby za viac ako 620 miliónov korún, majetok štátu v školách a školských zariadeniach vykazoval priamy modernizačný dlh bežmála 7 miliónov korún, o neusporiadaných majetkových vzťahoch, platoch pedagógov a pod. sa asi netreba zvlášť zmieňovať. To bola realita. **Ak by som teda mal pomenovať len jediný pozitívny výsledok procesu decentralizácie kompetencií a fiškálnej decentralizácie, odpoveď by bola jednoznačná - regionálne školstvo zásluhou miest a obcí nemá dnes žiadne prevádzkové dlhy, modernizačný dlh je neporovnateľne nižší ako pred bežmála 18 rokmi**

a postupne sa aj s podporou vlád a fondov EÚ odstraňuje.

Odmietame tvrdenia o tom, že štát má obmedzený alebo žiadny vplyv na financovanie školstva.

Naopak, vždy je to rezortné ministerstvo, vláda SR alebo poslanci parlamentu, ktorí pripravujú, predkladajú a následne schvaľujú všetky legislatívne návrhy aj v systéme školstva. Zákony, na základe ktorých na Slovensku vznikli desiatky nových fakúlt vysokých škôl s nárokom na plné finančné krytie zo štátneho rozpočtu, s nízkym uplatnením absolventov na trhu práce, zákony uprednostňujúce nekontrolovateľné zriaďovanie a financovanie voľnočasových aktivít na úkor napr. materských škôl a pod. Schválili tiež zákony, ktorými sa zaviedlo povinné predškolské vzdelávanie detí 5 rokov, rekreačné poukazy, zvýšil sa počet pedagogických a kariérnych pozícií, zaviedli dotované obedne, znížil sa rozsah povinnosti pre vychovávateľov, trikrát za dva roky zvýšili platy pre zamestnancov v školstve a pod. Tieto opatrenia s dopadom na rozpočty samospráv mal a má v rukách iba štát, s nimi nemala nič spoločné ani decentralizácia verejnej správy ani fiškálna decentralizácia.

To však nie je všetko. Boli to opäť len predstavitelia štátu, ktorí zobrali samosprávam prostriedky aj na školstvo. Ako? Úpravami zákona o dani z príjmov, zvýšením nezdaniteľnej časti základu dane, zvýšením daňových bonusov pre rodičov detí do 6 rokov, rôznymi daňovými oslobodeniami, znížením dane pre mikropodnikate-

lov a pod. Znížili sa teda vlastné príjmy pre mestá a obce v objeme viac ako približne 200 mil. eur, a o podstatnú časť týchto zdrojov boli ukrátené aj školy a školské zariadenia.

Financovanie regionálneho školstva je v podstate rozdelené na dve časti. Financovanie základných a stredných škôl (prenesené kompetencie v oblasti školstva) má v plnom rozsahu v kompetencii štát, aj v nadväznosti na čl. 71 Ústavy SR. Bolo by načase zo strany predstaviteľov štátu priznať, že je ich povinnosťou cez kapitolu ministerstiev zabezpečiť zdroje pre mestá, obce a VÚC na úplné financovanie nielen plátov zamestnancov, ale aj komplexnej prevádzky škôl, vrátane zabezpečenia podmienok štátnych vzdelávacích programov. To, že si túto kompetenciu štát dlhšie neplní smerom k základným školám, spôsobuje, že mestá a obce na základné školy vynakladajú z vlastných zdrojov priemerne ročne približne 8,5 - 9 mil. Toto číslo sa pravdepodobne v budúcnosti zvýši, keďže minulý rok ministerstvo uhradilo základným školám v rámci zákonného dohodovacieho konania len 27 % potvrdených nárokov, rozdiel je približne 57 mil. eur. Kto tieto zdroje zaplatí, opäť len mestá a obce?

Dôkazom je aj skutočnosť, že od roku 2017 nekryje rast prevádzkového normatívu základných škôl ani inflačné vplyvy v jednotlivých rokoch, ani náklady na vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov alebo náklady na samotný výchovno-vzdelávací proces.

Ministerstvo má v „rukách“ aj konečné rozhodovanie o zaradení alebo vyradení školy alebo školského zariadenia zo siete škôl, podobne ako stanovenie smerových čísel pre učebné odbory na stredných školách. Má teda nepriame nástroje na racionalizáciu siete stredných škôl a odstránenie disparít medzi počtom detí, ktoré končia základnú školu a počtom miest na stredných školách. Aj tam je zdroj príjmov pre systém školstva.

Financovanie originálnych alebo samosprávnych kompetencií v oblasti školstva je financovaním materských škôl, základných umeleckých škôl, jazykových škôl a ostatných školských zariadení, kde jedným zo zdrojov je výnos z dane fyzických osôb napočítaný na základe zákonných kritérií v objeme 40 % na originálne regionálne školstvo. Nie je ani nárokovým zdrojom, ale nemusí byť ani jediným zdrojom. Odpoveď na debaty, čo a v akom rozsahu dajú predstavitelia miest a obcí do rozpočtu školského zariadenia, je teda na nich, nie na ministerstve. Do rozpočtu môže ísť suma vyššia, ak obec zabezpečí iné zdroje podľa vlastných priorit, ako aj suma nižšia za predpokladu, že všetky nároky školského zariadenia sú naplnené. Je to aj o zabezpečení priorit jednotlivých samospráv v dlhšom časovom období.

Podmienky fiškálnej decentralizácie od roku 2005 boli nastavené na financovanie 43 základných originálnych kompetencií. V roku 2019 ich však už mali 71, a v roku 2021 ich bolo o 30 viac, teda 73. Od roku 2007 nešťátne školy a školské zariadenia, dovtedy financované zo štátneho rozpočtu, sú financované z rozpočtov miest a obcí bez navýšenia zdrojov. Kým v roku 2007 mestá a obce financovali 7,4 mil. prepočítaných žiakov, tak v roku 2020 financujú 9,5 mil. prepočítaných žiakov, teda o 2 mil. viac ako v roku 2007 bez pridania ďalšieho zdroja financií.

Sumár je nasledovný - na základe zásahov do fiškálnej decentralizácie zo strany štátu mestá a obce od roku 2009 priplácajú na regionálne školstve priemerne ročne 100 až 270 mil. eur oproti výške prostriedkov získaných z prerozdelenia výnosu dane fyzických osôb.

Vyhlásenie o tom, že treba centralizovať regionálne školstvo nielen zo strany ministerstva aj odborových centrál, je preto zaujímavé. Treba ho viac opierať o fakty ako pocity. Najmä pri riadení školstva potrebujeme úprimnosť a odvahu, nie ďalšie góly „do vlastnej siete“.

Jozef TURČÁNY,
výkonný podpredseda ZMOS

Obmedzuje verejné osvetlenie ľudí v mestách a obciach?

Verejné osvetlenie má nenahraditeľné miesto v ochrane zdravia aj majetku. Napriek tomu môžu vzniknúť situácie, že ľudia majú pocit obťažovania nočným svietením. Aj tento aspekt skúmalo Združenie miest a obcí Slovenska.

Obmedzuje osvetlenie ľudí?

V prieskume, ktorý Združenie miest a obcí Slovenska vo vzťahu k verejnému osvetleniu realizovalo na prelome rokov sme sa okrem iného pýtali starostov a primátorov: „Obmedzuje vašich obyvateľov nočné svetlo z pouličných lúčov svietiacich do obytných priestorov?“ Podľa 71, 8 % neobmedzuje, ani v súčasnosti, ani v minulosti neevidovali sťažnosti na tento problém. Pre 17, 9 % respondentov to bol v minulosti problém, ktorý však vyriešili. Celkovo 4, 5 % opýtaných konštatovalo, že to v súčasnosti evidujú ako problém. K tejto otázke sa nevedelo vyjadriť 3, 9 % respondentov a 1, 9 % uviedlo inú odpoveď.

Doba zapínania osvetlenia

Starostov a primátorov sme v prieskume neobišli ani zisťovaním toho, či obyvateľom obcí a miest vyhovuje doba zapínania verejného osvetlenia. Spokojnosť obyvateľov so zapínaním verejného osvetlenia vyjadrilo 88, 3 % starostov a primátorov. Podľa 1, 4 % respondentov táto doba zapínania obyvateľom nevyhovuje a 1, 4 % opýtaných na nevedelo vyjadriť. Výsledky prieskumu sú podkladmi na ďalšiu prácu v rámci národného projektu ZMOS s názvom Modernizácia miestnej územnej samosprávy, ktorý je realizovaný vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci operačného programu Efektívna verejná správa.

Michal KALIŇÁK
ústredný riaditeľ
Kancelárie ZMOS

